

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 16, Sayı: 1 Sayfa: 419-437, ELAZIĞ-2006

TİMUR'UN GÜRCİSTAN SEFERLERİ

The Raids of Timur on Georgia

Kâzım PAYDAŞ

Harran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Şanlıurfa.
kazimpaydas@ yahoo. com.

ÖZET

Güney Kafkasya'da yer alan Gürcistan, Türklerin milâttan önce ilgisini çeken bölgelerden biri olmuştur. M.Ö. VII. asrın ortalarında meydana gelen İskit akınlarından sonra ise Türkler'in kuzeyden Gürcistan'a akınları sistemli bir şekil almıştır. Türklerin İslâmiyeti kabul etmelerinden sonra da bu akınlar devam etmiştir. Gürcistan, Timur döneminde de Türklerin ilgi alanı olmaya devam etmiştir. Timur, Müslüman ülkelere seferler düzenlediği gibi gayri Müslim bölgelere de seferlerde bulunmuştur. Özellikle, ahalisi Hristiyan olan Gürcistan'a karşı gaza amacıyla birçok seferde bulunmuştur. Bu seferlerin sonucunda ise Timur, Gürcü krallıklarını kendisine cizye ve haraç ödemeye mecbur bırakmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gürcistan, Kafkasya, Emir Timur, Bagrat.

ABSTRACT

Georgia, located on the South of Caucasia, is one of the regions that drew the Turks' attention B. C. After the raids of the Scythians, in the middle of VII th century B.C., the Turks systematically began to rush into Georgia from the north. Also, those raids continued after the adoption of Islam among them. Moreover, Georgia attracted the Turks' attention during the reign of Timur. While Timur rushed into the Muslim-countries, he also made many raids on the non-Muslim countries. Especially, he carried out many raids on Georgia, having non-Muslim population, with the aim of ghaza. As a consequence of those raids, he made the kingdoms of the Georgia pay the Kharaj and Jizya.

Key Words: Georgia, Caucasia, Amir Temür, Bagrat.

Giriş

Yunan ve Lâtin kaynaklarında İberya, İverya, İvirya; Arab kaynaklarında Curzâ, Curyâ, Kurc, al-Kurc; Avrupalılarda George, Ruslarda Gruzya; Gürcülerde ise efsânevî cedleri Kartlos'a izâfetle, kendilerine verdikleri Kartvel adından Sakartvelo adıyla zikredilen Gürcistan, M.Ö. IV. asırdan beri, münhasıran Suram (Lik) dağlarının doğusunda güney Kafkasya'nın orta bölgesinde, Kür ırmağı havzasında, batıda Kolchida (Eger), kuzeyde Kasfkasya sıra dağlarının orta kısmı doğuda bugünkü kuzey Azerbaycan (Albanya) ile sınırlanmış bir memleketir¹.

M.Ö. I. asırda, Roma ile Pontos krallığı arasında cereyan eden harpler neticesinde, İberya Romalılar tarafından zapt edildi. M.S. III. asırda ise Roma ile İran arasında harp alanı haline gelen bu memleket, IV. asırda Bizans ile İran arasında taksim olundu. Bütün bu devirlerden önce, hatta Gürcülerden daha önce bu bölgeye külliyetli miktarda Türk unsurunun gelip yerleştiğini de görüyoruz. O zamanlar ve daha sonraları doğu Avrupa'nın hâkim nüfusunu teşkil eden muhtelif Türk boyları, buraya bazen akıncı ve bazen de müttefik sıfatı ile geliyor ve memleketin yaylak ve kışlağa elverişli taraflarında oturuyorlardı².

M.Ö. VII. asrın ortalarında meydana gelen İskit akınlarından sonra Türklerin Kuzeyden Gürcistan'a akını daha vâzih ve sistemli bir şekil almıştır³. Türklerin İslâmiyet'i kabulünden sonra bu bölgeye Türk akınları devam ettiği gibi, Selçuklular, Harezmsâhlar ve Ahlat-şahlar zamanında da Gürcistan'a akınlar yapılmasına devam edilmiştir⁴. Ancak, bu akınlar incelediğimiz dönemi kapsamadığından bu dönem üzerinde durmayacağız.

XIV. asrın ortalarına doğru, İlhanlıların zayıf düşmesinden istifade ederek, Gürcistan bağımsızlığını ilân etmek istemişse de, İlhanlılar ile Osmanlıları ayıran devir içerisinde Kara-Koyunlular ile Timur ve Ak-Koyunluların nüfuzu altına girmiştir. Bu devirlere ait Ermeni ve Gürcü vesikalarında, Gürcistan'da "büyük prens" manasında "ulu han", "atabeg", "ağa" gibi Türkçe unvan ve rütbelere sık sık tesadüf edilmektedir⁵. Bu yönüyle Gürcistan, Hazarlar ve daha sonra da Osmanlılar gibi Türk devletlerinin de Kafkaslarda yakın ilişki içerisinde buldukları bir devlet olmuştur⁶.

¹Mirza Bala, "Gürcistan", *İA*, c. IV, Eskişehir 1997, s. 837.

²Mirza Bala, *a. g. m.*, s.837.

³Mirza Bala, *a. g. m.*, s.838.

⁴Marie Felicite Brosset, *Gürcistan Tarihi*, Çev. Hrand D. Andreasyan, Notlar ve Yayına Haz. Erdoğan Merçil, Ankara 2003, s. 340; Muammer Gül, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Moğol Hakimiyeti*, İstanbul 2005, s. 74.

⁵Mirza Bala, *a. g. m.*, s. 841.

⁶K'artlis C'xovreba, *The Georgian Royal Annals and Their Medieval Armenian Adaptation*, Edited by

Ahalisi Hıristiyan olan Gürcistan krallığının toprakları fazla geniş değildi; ancak, bu krallığın ele geçirilmesi coğrafi konumundan dolayı oldukça zordu. Çünkü, Gürcistan sarp dağlar, uçurumlar, mağaralar ve buralarda yapılmış olan sağlam kaleler sayesinde Gürcüler için büyük sığınma yerleri oluşturmaktaydı⁷. Giorgi V, David VII (1346-1360) ve Bagrat (1360-1395)'in haleflerinin yönetimi altında Gürcü krallığının durumu oldukça sağlam kaldı⁸. Ancak yine de ahalisi Hıristiyan olan Trabzon gibi Kafkasların bu bölgesi Türk akınlarına sistemli olarak maruz kalmaktaydı. Meselâ, 1361 yılında Erzincan hâkimi Ahî Ayne Bey, Gürcistan üzerine çok başarılı bir sefer gerçekleştirebilmişti⁹. Fakat, bununla birlikte Samtzkhe'nin sınırları boyunca Türklerin akınları bu dönemde genel olarak yavaşlatıldı. Bunun yanında Gürcüler ile Grekler arasında yakın bir savunma anlaşmasının temelini oluşturan sabit bir politikayı devam ettiren Bagrationi ve Jaqali'nin her iki hanedan ile Comnenianlar arasındaki evlilik ittifaklıkları ile sağlamlaştırılmış olan ve Tamara'nın yönetimi süresince, V. Giorgi tarafından yeniden canlandırılan Şirvan ve Arranda Bagrat krallığının politik etkisi bütün Gürcistan üzerinde sürdürüldü¹⁰. Timurun Gürcistan seferleri de V. Bagrat döneminde başlamıştır.

Timur'un Gürcistan Seferleri

Timur, V. Bagrat (1360-1395)'in uzun saltanatı esnâsında zuhur etmiştir. Timur Müslüman ve gayri Müslim ayırt etmeksizin dünyanın birçok yerini kendi hâkimiyeti altına alma idealini taşımasına rağmen Gürcistan'a karşı gaza amacıyla seferler düzenlemiştir¹¹. Ancak, Nikoloz Berdzenişvili ve Simon Canaşa gibi bazı Rus-Gürcü tarihçileri Timur'un Gürcistan'a ilk seferinin sebebini Altınorda Hanı Toktamış ile olan anlaşmazlığından kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir. Bu yazarlara göre, 1385 yılı kışında Toktamış Han askerleriyle Azerbeycan'a saldırarak Tebriz'i işgal ettiğinde Tebriz halkı acımasızca kılıçtan geçirildi. Altınorda askerleri sayısız ganimetlerle ülkelerine dönerken, Güney Kafkasya topraklarında önlerine gelen her şeyi çiğneyip yok ettiler. Bu haberleri alan Timur büyük bir öfkeye kapılarak Tebriz'i işgal etti. Ardından kuzeydeki Altınordaya saldırmak için Gürcistan'a doğru harekete geçti. Bu arada Timur, Gürcüler

Stephan H. Rapp, Jr. Vol. I, New York 1998, s. 14.

⁷İbn Arabşah, *Acaibü'l-Makdur fi Ahbar Teymur*, Farsça Terc. Muhammed Ali Necati, Tahran 1339, s. 204.

⁸W.E.D. Allen, *A History of The Georgian People*, London 1971, s. 122.

⁹Muammer Gül, "XIII-XV. Yüzyılda Anadolu Türkleri ile Trabzon İmparatorluğu Arasında İlişkiler", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2, Elazığ 2003, s. 431.

¹⁰W.E.D. Allen, *a. g. e.*, s. 122.

¹¹Hvandmîr, *Habibü's-Siyer*, yay. Celâleddin-i Humayî, c. IV, Tahran 1333, s. 439; V. Minorsky, "Tiflis", *İA*, c.XII/I, Eskişehir 1987, s. 270.

arasında maksadının Gürcülerin mal ve canlarına zarar vermek olmadığını, sadece İslâm dinini onlara öğretmek olduğu söylentilerinin yayılmasını sağladı. Fakat bu Timur'un asıl amacı değildi. Onun amacı başkaydı. Çünkü ona göre; Toktamış Han Gürcülerle anlaşıp işbirliği yapmadan İran'a karşı saldırı gerçekleştiremezdi. Timur'un Toktamışın geçit yollarını kapatabilmesi için Gürcistan'daki Kafkas geçitlerini kontrol altına alması gerektiği ve bu amaçla o Gürcistan'a sefer düzenlemişti. Timur'un Gürcistan'a karşı düzenlemiş olduğu bu ilk sefer hakkındaki bu düşüncelerde haklılık payı şüphesiz bulunmaktadır. Ancak Timur'un Gürcistan'a neredeyse hayatının sonuna kadar aralıklarla seferler düzenlemesi onun daha çok gaza amacıyla hareket etmiş olduğunu göstermektedir¹².

Timur 1386-1388 yılları arasında çıktığı üç yıllık seferinde Sürmeli ve Kars kalelerini alarak tahrip etti¹³. Daha sonra da, Nahcivan ve Kars yöresinde fetihlerde bulunarak Tiflis'e geldi. Yanındaki beyler ve devlet adamlarına hitaben, "Bu iş bana acayip geliyor. Eski padişah ve meliklerin ellerinde bu kadar güç ve kudret olduğu halde Müslüman olmayan Gürcülere memleketin ortasında, saltanat iddiasında bulunacak kadar kudret vermişler. O halde Müslümanlık ve dindarlık nerede kaldı? Puta tapanlar bile bu putlar kendilerine yardım edemeyeceği halde, kendi dinlerinin aleyhinde bulunanları yok etmek için çalışırlar. Müslümanlar, Tanrı'nın kendilerine yardım edeceğine dair vaadine rağmen, bu kâfirleri neden hükümdarlıkta bıraktılar? Onlardan sağlanan küçük bir menfaat için neden böyle bir harekette bulundular? Şimdi hükümdarlık bize geçmiştir. İslâm dünyasını onların kötülüklerinden kurtarmak için bu işi bizim yapmamız gerekir" diyerek¹⁴ Gürcüler üzerine yürüten Timur, Tiflis kalesi ve civarını kuşatma altına aldı. Timur'un ilerleyişi karşısında kral Bagrat kaleye sığınırken, Gürcülerin bir kısmı onunla kalmayarak daha güvenli olduğunu düşündükleri mağaralara çekildiler; bunun yanında bir kısım Gürcüler krallarını terk etmeyerek onun yanında yer aldılar. Bunun üzerine Timur, emir ve askerlerine kaleyi almalarını emretti. Kalenin duvarlarının tahrip edilmeye dayanıklı olduğunu düşünen Bagrat, Timur'un inandığı dini kabul etmektense kendi dini için ölmeyi tercih ederek direnmeye başladı. Bu saldırıya karşı cevap veren Bagrat, Timurlu ordusuna karşı saldırıya geçti; her iki ordu da hem çok kayıp verdi hem de birçok sıkıntıya maruz kaldı. Ancak, Gürcü kuvvetleri Timurlular karşısında fazla dayanamayarak kaleye geri kaçtılar. Bunun üzerine Timur, askerlerine demir plaklar

¹²N.Berdzenişvili-S.Canişia,*Gürcistan Tarihi (Başlangıçtan 19. Yüzyıla kadar)*, Türkçeye Çev. Hayri Hayrioğlu, İstanbul 1997, s. 197.

¹³Hvandmîr, *a. g. e.*, s. 439; Minorsky, *a. g. m.*, s.270.

¹⁴Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, Çev. Necati Lugal, Ankara 1987, s. 120; İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, Ankara 1991, s. 13. (Timur).

yaptırdı ve bunlar ile kaleye doğru yeni bir saldırı başlattı. Bu ilerleme sonucunda da Kral Bagrat ile Kraliçe Anna ve diğer bütün Gürcüler esir edildiler¹⁵. Emir Timur'un önüne getirilen Kral Bagrat, Timur'un emri ile bağlandı. Daha sonra yola koyulan Timur, Gürcü topraklarından geçerken birçok kale ve hisarı ele geçirdi. Bunlara ilâveten Emir Cihanşah ve diğer emirlerden bazılarını Gürcü askerlerinin yağma edilmesi emrini verdi. Bu sıralarda, Kral V. Bagrat esir edilerek Karabağ'a gönderilmişti. Timur bu sefere gaza amacıyla çıkmış olduğundan onu yanına getirtti ve müşfikane nasihatlarla İslâm dinine davet ederek kendisine güzel vaatlerde bulundu. İslâm dinini kabul etmesi durumunda kendisini serbest bırakacağını, şereflendireceğini ve bütün Gürcüler'i zincirlerden serbest bırakacağını söyledi¹⁶. Bu nasihatlar sonucunda Bagrat İslâm dinini kabul ettiğini söyledi. Emir Timur bunu işitince büyük bir memnuniyet gösterdi; Kral Bagrat'a büyük hediyeler ile hil'at vermekle kalmadı, aynı zamanda onun daha önce hâkim olduğu yerlere ek olarak kendisine yeni yerler de bağışladı ve onu serbest bıraktı¹⁷. Ancak, Gürcü vakayinamesi ve Metsoplu Thomas, Kral'ın ihtidâ etmiş olduğunu zikrederlerse de, bunu Gürcüler'in Timur tarafından yok edilmesini önlemek ve daha sonra Gürcüler'in özgürlüğünü sağlayıp Timur'un 12.000 askerini uzaklaştırarak topraklarını geri almasını temin eden mahir bir hile olarak gösterirler¹⁸.

Diğer taraftan, 1386 yılında Timur'un bu akınına takip eden İmareti'deki isyanlar monarşinin gücünün Giorgi Brtsqinwale'nin yönetimi altında olmuş olduğu gibi V. Bagrat'ın yönetimi altında o kadar etkili olmadığını gösterdi. Ancak, Timur Batı Asya'da Moğolların ani sert gücünü yeniden canlandırmamış olsaydı, Gürcü krallığının, veba hastalığının zararlarından hemen sonra meydana gelen ekonomik ve politik güçsüzlük döneminden kurtulması büyük bir olasılıktı¹⁹. Yine de Gürcüler, Timur'un bu ilk seferinden sonra onun ikinci seferine kadar az da olsa soluklanma imkânı bularak yara ve zararlarını gidermeye çalıştılar²⁰.

Timur'un ikinci defa olarak Gürcistan'a karşı ilerlemesi 1393 yılında oldu. Bunun sebebi Kral Bagrat'ın Timur'a boyun eğip ona bağlı bir kral olduktan sonra isyan etmesi idi²¹. Esasen, Gürcü vakayinamesinde de belirtilmiş olduğu gibi, V. Bagrat ihtidâ etmede

¹⁵M. Brosset, *Histoire De la Georgie*, Par. I., S. Petersbourg 1849, s. 653.

¹⁶M. Brosset, *a. g. e.*, s.657; Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s.121.

¹⁷Hvandmîr, *a. g. e.*, s. 439; M. Brosset, *a. g. e.*, 657.

¹⁸M. Brosset, *a. g. e.*, s. 657; Minorsky, *a. g. m.*, s.270.

¹⁹Allen, *a. g. e.*, s. 123.

²⁰N.Berdzenişvili-S.Canişia, *a. g. e.*, s. 198.

²¹M. Brosset, *a. g. e.*, 654 n.2 ;Allen, *a. g. e.*, s.123.

samimi değildi²². Timur Gürcistan'a girdiği zaman Tiflis'te olduğu gibi Gürcistan'ın diğer bütün yerlerinde çıkmış olan veba hastalığı oralarda büyük bir yıkım meydana getirerek Timur'un yapacağı tahribatın çok üstünde zarar vermekteydi. Böylece bu hastalık Gürcistan'da birçok ölümlere sebep olarak Gürcüleri birçok felaketlere maruz bıraktı. Bütün bunlara ilaveten, Timur'un saldırısı da onların bu felaketlerini artırmaktaydı²³. Ancak, kendisine söz verildikten sonra sözünde durmayarak ihanette bulunanları hiçbir şekilde affetmeyen Timur, Gürcistan'ın uğramış olduğu bu felâketi dikkate almayarak ilerlemesine devam etti.

Bagrat'ın bu ihanetine karşılık olarak Tiflis yağmalandı ve bütün Kakheti ve Kartli arasındaki yerler yıkıma uğratıldı. Hıristiyan din adamlarına ve abidelerine saldırıldı. Sweti-Tzkhoveli'nin kilisesi ve Mtzkheta katedrali yağmalanarak tahrip edildi; dehşetli bir kıyım Gürcistan'ın bütün unsurları üzerinde sürdürüldü; Ruisi'de Ghtaeba'nın tarihsel yapıları yerle bir edildi. Bu arada Timurlular orada kamp yaparken, yağma ve öldürmeler üst Kartli'nin bütün vadileri boyunca sürdürüldü²⁴. Esasen, Timur kendisine karşı yapılan en küçük muhalefeti bile Müslüman veya Hıristiyan olsun en ağır bir şekilde cezalandırmaktaydı. Meselâ, Timurlu kuvvetleri tarafından İsfahan'ın alınmasından sonra buradaki askerlerin kadınlara saldırımları ve çeşitli kötülüklerde bulunmaları üzerine İsfahan halkı bu askerlerin altı binini öldürdüler²⁵. Timur bu olayı öğrendiği zaman büyük bir öfkeye kapılarak şehre doğru harekete geçti. İsfahan önlerine gelen Timur, şehir halkının kanlarının dökülmesini emrederek, binaların yıkılmasını ölümlerin yakılmasını, abad yerlerin viran edilerek intikam alınmasını buyurarak şehir halkından, şerefli ve nesepli olanların neseplerinden, yaşlının yaşından, Müslüman'ın Müslümanlığından, zımmîye zimmîliğinden dolayı müsamaha gösterilmeyerek şehirde canlı bırakılmamasını emrederek İsfahan'da büyük tahribat ve yıkım meydana getirmiştir. Anlaşılabacağı üzere Timur, fetihlerine meşruluk kazandırmak için en küçük bir muhalefeti veya en küçük bir sebebi kendi lehine kullanmaya çalışmıştır. Onun için savaşmak ve yeni yerler fethetmek en büyük gaye idi. Çünkü, o bir fatihtir ve dünyanın tümüne hükmetmek istiyordu. Bu sebeple o, çoğunlukla ordusunun başında savaşmaya giderdi. Bazen de emirlerini düşmanlarına karşı göndermekteydi²⁶. Meselâ, bu büyük fatih 1394 yılında, Emir Burhan ile Emir Seyfeddin, Cihanşah Bahadır ve Osman

²²Allen, *a. g. e.*, s. 123.

²³M. Brosset, *a. g. e.*, s. 654.

²⁴Allen, *a. g. e.*, s. 124; M. Brosset, *a. g. e.*, 659.

²⁵Arabşah, *a. g. e.*, s. 48.

²⁶Arabşah, *a. g. e.*, s. 49.

Bahadır'ı Gürcistan'a, Ahıska tarafına göndermiş, kendisi de Aladağ ormanına doğru yola çıkmıştı²⁷. Gürcistan tarafına giden bu emirler de, birçok kaleler ve zaptı güç olan hisarlar feth ettikten sonra, önce Kars'a daha sonra da Mingöl'e göç etmiş olan Timur'un huzuruna çıktılar. Timur 18 Zilkade Pazartesi/ 14 Eylül 1394 tarihinde buradan göç etti²⁸.

Timur Gürcistan'a üçüncü kez girdiğinde Kara Kalgan'da birçok muhalifler olduğundan oraya gitti ve onları yenilgiye uğrattı. Oradan Tiflis şehrine ve oradan da Şeki vilâyetine giderek vilayet ahalisini itaat altına almak için askerler ileri sürdü ve emirlerin yola çıkmalarını buyurdu. Bu ferman üzerine Emir Hacı Seyfeddin, Cihanşah Bahadır ve diğer emirler yola çıktılar. Seki'yi itaat altına aldılar, itaat etmeyenleri ise yağma ettiler. Emirler Timur'un emrini yerine getirdikten sonra onun yanına döndüler²⁹. Timur, bu seferinde Gürcülerin Toktamış Han'la anlaşarak Kafkaslar'daki Daryal geçidini kapatmalarından dolayı bu geçidi kontrol altına almak için Aragvi vadisine ilerledi. Bu vadede Gürcüler'le çarpışırken Toktamış Han'ın askerleri Derbent yoluyla güneye sarkmayı başardılar. Timurlu ordusu Aragvi vadisinde birçok kale ele geçirdi; fakat, esas hedefleri olan Daryal geçidini elde etmeyi başaramadılar. Bu arada Timur, Toktamış kuvvetleri hakkında bilgi aldıktan sonra hızla onların üzerine yürüdü. 1395 yılında, Timur ordusu Terek ırmağı kıyısında Toktamış askerlerini korkunç biçimde yenilgiye uğrattı ve perişan etti. Oradan da Toktamış'ın başkenti üzerine yöneldi. Burayı da işgal edip yerle bir etti³⁰.

Ancak, bütün bu çabalarına rağmen Timur'un Gürcistan üzerindeki etkisi kalıcı olmuyordu. Gürcüler, bu bölgedeki emirlerin en küçük başarısızlıklarını fırsat olarak lehlerine değerlendirmeye çalışmaktaydılar. Bu amacın bir sonucu olarak, Timur 1395 yılında Kıpçak'ta savaşırken, Bagrat'ın ölmesinden sonra Kral olarak babasının yerini almış olan VII. Giorgi, Azerbaycan'da vali olarak bırakılmış olan Timur'un oğlu Miranşah'a karşı düşmanca tavır aldı. VII. Giorgi, Şaki hâkimi Sidi Ali'nin kuvvetleri ile kendi gücünü birleştirerek Timur'un düşmanı olan ve Nehcivan yakınlarında Alıncak'ı muhasara ederken burada mahsur kalmış olan Ahmed Celayır'ın oğlu Tahir'i kurtararak beraberinde götürdü³¹. Bu sıralarda Gürcüler, Mirza Miranşah'ın akli dengesinde bozukluk meydana geldikten sonra bütün vaktini eğlence ve içki içmekle harcadığını

²⁷Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 190.

²⁸Hvandmîr, *a. g. e.*, s. 462.

²⁹Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 191.

³⁰N.Berdzenişvili-S.Canişia, *a. g. e.*, s. 198.

³¹Allen, *a. g. e.*, s. 124; M. Brosset, *a. g. e.*, s. 663; Mîrhvand, *Ravzatu's-Safa*, c. VI, Tahran 1336, s. 338.

öğrendiklerinden saldırılarını artırdılar³².

Diğer taraftan dünyanın her tarafına hükmetme niyetinde olan Timur, 1398 yılında Hindistan seferine çıktı³³. Timur Hindistan savaşları ile meşgulken Kafkasya'da itaat altına alıp vasal ilan ettiği ülkeler bağımsızlık çabaları içine girdiler. Gürcistan kralı pasif politikadan aktif ve saldırgan politikaya geçmeye karar verdi³⁴. Bu sıralarda Şehzade Ömer babası ile anlaşmazlığa düştü. Daha önce belirtmiş olduğumuz gibi, Gürcü Kral Giorgi (VII. George) bu durumu ganimet sayarak ayaklandı. Ani ve Erzurum havalisine saldırarak Tebriz yakınlarına kadar gelen VII. Giorgi birçok köy ile beldeyi yakıp yıktığı gibi, birçok Müslüman'ı da öldürerek yağmada bulundu. Bunun üzerine Tebriz'deki Müslüman ahali Şehzade Ömer'den kendilerini savunmalarını istediler. Ancak, o buna imkân bulamadığı için çok yaşlı biri olan ve Tebriz'in kumandanlığını vermiş olduğu Tatar ileri gelenlerinden Ömer Toban'ı bu iş için görevlendirdi. Ömer Toban, 5000 atlının başında VII. Giorgi'nin üzerine gitti. Timurlu kuvvetlerinin üzerine geldiğini işiten Giorgi, geceleyin ani bir baskınla bunların çoğunu kılıçtan geçirdi. Kaçabilenler ise Tebriz'e gittiler. Bu olay Müslümanlar arasında büyük korkuya sebep oldu ve Tebriz'deki halk felâketin askerden değil Şehzade Ömer'den kaynaklandığını, çünkü onun dedesi Timur kadar iyi olmadığını söylemeye başladılar³⁵. Bu hadiseyi takip eden iki yıl süresince Timur Hindistan seferinde bulunduğundan Kafkaslar'daki bu Gürcü taarruzuna gereken cevap verilemedi³⁶.

Emir Timur, Hindistan seferinden Semerkand'a döndükten sonra İran memleketlerine, özellikle de Azerbaycan ve mülhakatına Gürcü ve Ermeni askerleri tarafından saldırılar olduğunu, bu sebeple de reâyanın zarar gördüğünü haber aldı. Bu duruma son derece üzülen Timur, 1399-1400 yılında Horasan'a doğru yolu çıktı. Sultaniye yolundan geçerek Tebriz'e vardı³⁷. Gürcülerin yapmış oldukları kötülüklerden dolayı onları cezalandırmak amacıyla ilerlemesine devam eden Timur, Gürcistan'ın doğu sınırlarındaki Kahet-Herati bölgelerinden saldırıya geçti. Timur, ormanlarla kaplı olan bu bölgeyi temizlemekle işe başladı. Fakat, yol açma çalışmaları sırasında aniden kış bastırdı ve Kar yağışı 20 gün aralıksız sürdü. Gürcüler bu durumu fırsat bilerek saldırıya geçti iseler de, büyük fatih Timur'un askerleri karşısında pek şansları yoktu. Çünkü,

³²Hvandmîr, *a. g. e.*, s. 482.

³³İsmail Aka, *Timur*, s. 22.

³⁴N.Berdzenişvili-S.Canişia, *a. g. e.*, s. 198.

³⁵Clavijo, *Embassy to Tamerlane*, Translated from the Spanish by Guy Le Strange, London 1994, s. 323-324.

³⁶Allen, *a. g. e.*, s. 124.

³⁷Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 254.

karşılarındaki ordu hiç yenilgi yüzü görmediği gibi, birçok hükümdara da diz çöktürmüştü. Nitekim, Çarpışmaların sonucunda Gürcüler fazla dayanamayarak geri kaçtılar. Böylece Timurlular bu bölgeyi yeniden denetimleri altına aldılar. Fakat, bu bölgenin beyi olan Himşa ele geçirilemedi³⁸.

Timur Himşa üzerine yapmış olduğu seferden sonra³⁹, Karabağ'a döndü. Kış mevsiminin sonunda 1400 yılı ilkbaharı geldiğinde Emir Timur şehzadeleri ve devlet erkânını toplayarak bir kurultay yaptı. Müşavere ve müzakereden sonra Gürcistan'a karşı bir gaza yapılmasına karar verildi. Alınan bu karardan sonra Timur ordusu teftiş edip piyadelere at⁴⁰ ve bütün askere ulûfe ve yiyecek dağıttırdı. Ardından da Timurlu ordusu Giorgi'nin vilayetine doğru harekete geçerek Berda'ya geldiklerinde orada çadır ve otak kurup bir süre dinlendiler. Daha sonra buradan yola çıkarak Gürcistan hududuna geldiler. Burada Emir Timur bir haberci ile Giorgi'ye nasihatta bulundu ve "eğer nefsinin hanümanın selametini istersen Sultan Ahmed'in oğlunu bizim tarafımıza gönder, bunu yaptığın takdirde ordumuzun kahr ve savletinden emin olursun ve vilayetin senin uhdeye kalır. Tersini yapar bana itaat etmeyi ret edersen seni ve ülkeni geçmişte yapmış olduğum gibi perişan ederim" diyerek kendisine haber gönderdi⁴¹. Giorgi, Timur'un sözlerini işitince çok sinirlendi. Timur'un dininin barbar dini olduğunu ve onun, kendilerinin Davut Peygamberin soyundan geldiklerinin farkında olmadığını elçiye çok kaba sözlerle söyleyerek kötü cevaplar verdi, akıbetini düşünmedi. Elçi Giorgi'nin bu iyi olmayan sözlerinin tümünü Timur'a tebliğ ettiği zaman Emir Timur vilayete girmeleri için derhal orduya emir verdi. Bunun üzerine Gürcüler dağlara kaçıp oralara sığındılar. Çünkü bunlar muhkem mağaralar yapmış, evlerini hisarlarını sarp ve metin yerlerde inşa etmişlerdi⁴². Gürcüler bu mağaralardan Timurlu askerlerine oklarla saldırıp büyük zayıat verdirdiler. Bunun üzerine Timurlu ordusu, mağara ve korunaklardan kendilerine önemli kayıp verdiren Gürcüleri etkisiz hale getirmek için çareler düşündüler. Sonunda sağlam çubuklarla derin sepetler örüp içlerine askerlerini yerleştirdiler ve uzun iplerle sepetleri mağara önlerine sarkıttılar. Bunlar mağaraların hizasına geldikleri vakit mağaralarda bulunan Gürcülere ok ve mızraklarla nefit attılar⁴³, böylece onların buldukları yerlerde büyük yangınlar çıkardılar. Bunun sonucunda da Gürcüler önemli sayıda kayıp vermeye

³⁸N.Berdzenişvili-S.Canişia, *a. g. e.*, s.198; Minorsky, *a. g. m.*, s. 270.

³⁹Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 255.

⁴⁰Mîrhvand, *a. g. e.*, s. 345.

⁴¹Şerefaddin Ali-i Yezdî, *Zafernâme*, yay. Muhammed Abbâsî, c. I, Tahran 1336, s. 172; Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 256; M. Brosset, *a. g. e.*, s. 665; Minorsky, *a. g. m.*, s. 270

⁴²Allen, *a. g. e.*, s. 124; M. Brosset, *a. g. e.*, s. 665; Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 257.

⁴³Yezdî, *a. g. e.*, s. 173; N.Berdzenişvili-S.Canişia, *a. g. e.*, s. 200.

başladılar. Nihayet, zafer Müslümanlara müyesser oldu; o muhkem hisarları ele geçirdiler, Müslüman olanları bıraktılar diğerlerini kılıçtan geçirdiler. Bunun ardından Emir Timur, Horasan askerlerini diğerlerinden ayırarak etraf memleketlerin muhafazası için Tiflis'te bıraktıktan sonra ordusu ile Mukran sahrasına indi. Giorgi, Timurlu askerlerin şiddetli saldırılarını görünce kaçtı. Bu sıralarda Gürcülerin büyükleri, ileri gelenleri acizliklerini anlayarak Timur'un yanına gelerek aman istediler⁴⁴.

Daha sonra Emir Timur Mukran çölüne geldi⁴⁵. Oradan ılgar ederek Canibek tarafına gitmeye karar verdi. Oraya vardığı zaman askerler saldırıya geçtiler ve Gürcüler'in binalarını yıkarak muzaffer olarak Aruk'a indiler. Timur Kergin sahrasına indiğinde Emir Cihanşah'ı ileri göndererek Giorgi'yi yakalaması için emir verdi. Fakat, Giorgi ormana gizlendiğinden onu bulamadılar. Bundan dolayı, Emir Cihanşah ve Timurlu askerleri ganimet olarak birçok at ve koyun ele geçirerek ordugâha geri döndüler. Bu durumda Timur, emirlerini birlikte görünce hemen oradan göç ederek Gür suyunu geçti. Bu sırada Gürcülerin Zorit kalesini kendilerine hisar yaptıklarını Emir Timur'a haber verdiler. Burası yüksek bir dağın tepesinde yapılmış muhkem bir yer olduğundan büyük emirler ve ileri gelen askerler, her türlü fedakârlığı göze alarak bu hisara karşı arrade ve mancınık kurdular. Emir Timur kuşatmanın beşinci günü kaleyi ele geçirerek yerle bir etti⁴⁶. Giorgi ise oldukça yüksek bir dağın üzerine yapılmış olan ve suvanit denilen kaleye kaçtı. Buraya daha önceden fethedilmemiş olan üçra yerlere yapıldığı gibi, bir keşif heyeti gönderildi⁴⁷. Daha sonra Timur, orduyu ileri sürerek o tarafa gittiği vakit Giorgi kaçıp Ebhaz tarafına gitti. Timur'un ordusu Suvanit kalesini de ele geçirdi. Ordu Giorgi'nin arkasından takip ile yola çıkarak onun, ele geçirebildikleri birçok adamlarını öldürdü⁴⁸. Aciz ve zorda olduğunu görünce Sultan Ahmed'in oğlunu koruyamayacağını anladı⁴⁹. Bu durumda Giorgi Abkhazeti içine giderek Tahir'i Osmanlı Sultanı'nın sarayına gönderdi⁵⁰. Daha sonra da Giorgi, İsmail adındaki bir Müslüman'ın aracılığıyla⁵¹. Timur'a tazarru ve niyazda bulundu, kusurlarını itiraf ile, şayet bu defa kabahatlerini af ile geri dönerse itaatten hiç ayrılmayacağını ve Müslümanlar'a eziyet

⁴⁴Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 257; Yezdî, *a. g. e.*, s.174.

⁴⁵Mîrhvand, *a. g. e.*, s. 347.

⁴⁶Yezdî, *a. g. e.*, s. 176; Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 258.

⁴⁷Allen, *a. g. e.*, s. 124; Yezdî, *a. g. e.*, s. 177-178.

⁴⁸Yezdî, *a. g. e.*, s.179; Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 258.

⁴⁹Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 259.

⁵⁰Allen, *a. g. e.*, s. 124.

⁵¹M. Brosset, *a. g. e.*, s. 668; Yezdî, *a. g. e.*, s. 180.

etmeyeceğini⁵², hizmetkârlık vazifesi yerine getireceğini bac ve cizye vereceğine dair yemin etti⁵³. Timur, bu defa onun bu yalvarmalarını kabul ederek oradan ayrıldı. Ancak diğer Gürcü hisarlarını tahrip etmeye devam ettiği gibi⁵⁴, emirlerinden Şeyh Nureddin'i gaza amacıyla Gürcü hisarlarını feth etmeye gönderdi⁵⁵.

Timur'un Gürcistan üzerine bu kadar sefer düzenlemesi onun hâkimiyet anlayışına dayanmaktaydı. Çünkü Moğol İmparatorluğunun vârisi olduğunu iddia eden Timur, aynı zamanda kendisini dünyevî bir lider olduğu kadar, İslâm'ın koruyucusu ve "Tanrı'nın Yeryüzündeki Gölgesi" lâkablarıyla ruhanî bir lider olarak da ilân etmişti⁵⁶. Bu düşüncenin bir sonucu olarak Gürcistan ve Arap Irakında sindirme faaliyetlerinde bulunduktan sonra Mingöl'e gelen⁵⁷ Timur, buradaki yaylada iki ay dinlendikten sonra Giorgi tarafından sağlanan destekle Smatzkhe'nin yeni atabeyi İoanne'ye karşı bir keşif birliği gönderdi⁵⁸. Bundan sonra Semerkand'a dönen Timur, 11 Eylül 1399'da bu defa yedi yıl süren Ön-Asya seferine çıkmış, Timurlu tarihlerinde "Gürcü ve Ermeni seferi" diye de anılan bu seferde⁵⁹, Gürcistan üzerine de yürümüş ve kendisine karşı koyan bir çok Gürcüyü öldürülerek mabed ve kiliselerini de tahrip etmiştir. Bu seferin ardından Malatya'ya gelen Timur, Gürcistan'dan esir etmiş olduğu Gürcüleri buradaki Müslümanlar'a vermiştir⁶⁰.

Timur'un ayrılmasından sonra Gürcüler tekrar Timurlular'a karşı düşmanca tavır aldıklarından 1400 yılı ilkbaharında Koturkent'te yapılan bir kurultayda, ilk olarak Gürcistan'ın ilhakına karar verildi. Bu arada Yıldırım Beyazid'in taarruzuna maruz bulunan Emir Taherten'in beyliğini bu tehlikeden korumak için, Yıldırım Beyazid'e karşı bir sefer açılması da düşünüldü. Fakat Timur'un ilk işi, Gürcistan'ı istilâ etmek oldu. VII. Giorgi, bu sırada Timur'a karşı mukavemetinde Trabzon Rum İmparatorluğu'ndan yardım görüyordu. Ancak on beş kadar Gürcü kalesinin düşmesi üzerine, VII. Giorgi itaatini arz etti⁶¹.

⁵²Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 259.

⁵³Mîrhvand, *a. g. e.*, s. 348.

⁵⁴Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 259.

⁵⁵Mîrhvand, *a. g. e.*, s. 349.

⁵⁶Mansure Haider, "Timurlular Devletinde Hâkimiyet Anlayışı (XIV-XV. Yüzyıllar), Çev. Ekrem Memiş, *Türk Kültürü*, Sayı: 258,1984, s. 621.

⁵⁷İsmail Aka, *Mirza Şahrüh ve Zamanı*, Ankara 1994, s. 22. (Şahrüh)

⁵⁸Allen, *a. g. e.*, s. 124; M. Brosset, *a. g. e.*, s. 669.

⁵⁹Yezdî, *a. g. e.*, s. 151-152; Mustafa Kafalı, "Timur", *İA*, c. XII/I, Eskişehir 1997, s. 344

⁶⁰Hüseyin Mircaferi, *Tarih-i Timuriyân ve Türkmenân*, İsfahan 1375, s. 38.

⁶¹Kafalı, *a. g. m.*, s. 344.

Timur, 1401 yılında⁶², Gürcülerin, kendisinin yokluğu esnasında hasmane vaziyet almış olduklarından bunları tedip etmek için yeniden harekete geçti. Şemkür sahralarına geldiği vakit Gürcüler onun önünden kaçtılar; fakat kendi arazilerini memleketlerini, ekinlerini ve yakınlarını Timur'un gazabından korumak için kendisine müteaddit elçiler göndermeğe mecbur kaldılar. Gürcüler atlar ve sair hayvanlar getirerek onları peşkeş ettiler ve bu suretle de kendisinden şu şekilde niyazda bulundular: "Emir hazretleri, âlemlerin tanrısı ve bütün merhametlilerin merhametlisi olan Tanrı'nın bir gölgesidir, Tanrı'nın rahmeti ise Müslümanlara, kâfirlere, müşriklere şamildir. Onun kerem sofrasından herkes nasibini alır. Onun merhamet ve ihsanından herkes müstefit olur; binaenaleyh Emir'in ve Allah'ın bu âdetine ittibaen, merhamet ederek bizim kabahatlarımızı affetmesini rica ederiz, bu defa da bize mühlet versin. Eba ve ecdadımız, eski padişahlar zamanında nasıl bu topraklarda yaşadılarsa biz de yaşayalım. Haraç ve vergi malını hazinei mamureye gönderelim. Her seferde ne kadar arzu edilir ve karar verilirse o kadar asker; cizye arzu edilirse verelim muktezasınca emn-ü amanda olalım". Emir Timur onların bu ricalarını dinledikten sonra onları affederek hediyelerini kabul etti. Ayrıca bundan sonra bağlılık ve itaat dairesine girerek bendelik hizmetinde kusur etmemelerini, gönderip getirme ile gidip gelme kapılarını açmalarını ve Müslümanların her şeyini aman ve emniyet altına alarak onları aziz ve muhterem tutmalarını, dinsizlerin kaide ve ayinlerini Müslümanların memleketlerinde alenen yapmamalarını şart koştu; onlar da bu şartı kabul ile bunun üzerine yemin ettiler. Emir de bunların elçilerine izaz ve ikramla hil'atlar verdi ve gönüllerini hoş ederek onları memleketlerine gönderdi. Daha sonrada kendisi oradan Karabağdaki kışlağa gitti⁶³.

Timur, (804) 1401 yılı sonun'da⁶⁴. Kafkasya'ya geri döndü ve memurlarını (muhasıl), Giorgi'den haraç istemeye gönderdi⁶⁵. Bu arada kardeşi Constantine ile birlikte birçok hediye göndermiş olan Giorgi yapmış olduğu kötülüklerden dolayı pişman olduğunu, Timurun kendisine merhamet etmesi durumunda cizye ve harac'ı her yıl divan memurlarına vereceğini; bununla birlikte istenildiği zaman asker hazırlayacağını kardeşi vasıtası ile belirtti⁶⁶. Gürcü Meliki'nin yalvarışları karşısında Timur, onun kardeşine lütufta bulunarak hil'atlar giydirdi. Daha sonra da ona Giorgi'ye Müslümanlara iyi

⁶²Allen, *a. g. e.*, s.124.

⁶³Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 290-291.

⁶⁴Allen, *a. g. e.*, s. 124

⁶⁵Minorsky, *a. g. m.*, s. 270.

⁶⁶Mîrhvand, *a. g. e.*, s. 391

muamelede bulunması şartıyla aman verdiğini bildirmesi için, onu Gürcistan'a gönderdi⁶⁷. Bu hadiseden sonra Samtshe Atabek'i Gürcü İvane'nin ülkesi Müslümanlığı kabul etti. 1401 yılının sonunda ise Timur Sivas'tan Tebriz'e geldi⁶⁸. Ancak Gürcüler Timur'un buradan ayrılmasından sonra isyan etmekten vazgeçmemişlerdi. Diğer taraftan Timur da onları kendi hallerine bırakmaya niyetli değildi. Çünkü Osmanlı Sultanı Beyazid'e karşı düzenlediği seferinden önce 1402 yılının yaz başlarında Timur Gürcistan'ın sınırlarında halâ dolaşıp duruyordu ve Mingöl yaylağından o, Tortum'un ele geçirilmesi için faaliyete geçmişti⁶⁹. Çünkü Tortum kalesinin hâkimi olan Togay kaybolmuş ve yerine onun naibi olarak Gürcbek adında biri geçmişti. İki yüze yakın Gürcü o kaleye kapanmıştı. Bunlar ne Timur'a boyun eğiyor ne de çevredeki Müslümanlara rahat veriyorlardı. Bu sebeple Müslümanlar bunların ellerinden çok zahmet çekiyorlardı. Bunun üzerine Timur, Emirzadeler Şeyh Nureddin, Şahmelik, Emir Musa ve Timur Melik'in oraya yönelmeleri için emir verdi. Gürcülere de bir elçi ile, "Eğer muti olur ve cizye verirsiniz amana nail olursunuz" diye haber gönderdi. Ancak bunlar kalenin metanetine güvenerek muharebeye giriştiler, beş gün canla başla çalıştılar; altıncı günü iş tersine döndü ve Timurlular onların tümünü yakalayıp öldürdüler. Bundan sonra kalenin hâkimi olan Togay Timur'un huzuruna çıktı. Timur onun kabahatini af ile canını bağışladı ve oradan ayrılarak Erzurum'a daha sonrada Erzincan'a gitti⁷⁰.

Ancak Timur, 1402 yılının ilkbaharında Ankara da Beyazid'e karşı kazandığı büyük zaferinden sonra tekrar Erzurum'a geldi⁷¹. Timur'un Ankara'da kazanmış olduğu bu zafer sadece doğulu saraylarında değil, aynı zamanda batılı güçler ile de sayısız diplomatik değişikliklere yol açtı. Timurlular ile Osmanlılar'ın bu mücadelesinde, Mısır Sultanı Ferec Timur'u desteklemişti. Buna karşın Gürcü kralı VII. Giorgi'nin reaksiyonu farklı oldu. O, Timurun Beyazid üzerinde kazanmış olduğu zaferi tebrik etmedi. Bu durum Timur'un tepkisini çekmeye sebep oldu⁷². Bunun yanında Timur, daima Gürcüler'in İslâm ehline karşı zararlarına mani olmak gayesi de takip etmekteydi⁷³. Bu sebeple zaferden sonra Anadolu toprakları geride bırakılarak, Gürcistan sınırına ulaşıldı. Timur Mingöl'e ulaştığı zaman, burada⁷⁴, Samtshe Beyi İvane Ağbuğasdze ile Giorgi VII.

⁶⁷Mîrhvand, *a. g. e.*, s. 392.

⁶⁸Minorsky, *a. g. m.*, s.270.

⁶⁹Allen, *a. g. e.*, s. 125.

⁷⁰Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 299; N. Berdzenişvili, S. Canaşia, *a. g. e.*, s. 200.

⁷¹Allen, *a. g. e.*, s. 125.

⁷²H.R. Roemer, "Timur in Iran", *CHI*, VI, Cambridge 1993, s. 79.

⁷³Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 331.

⁷⁴Hvandmîr, *a. g. e.*, s. 516.

nin kardeşi Constantine, Gürcistandaki iç çekişmelerden dolayı Kral'a karşı tavır almış olduklarından Timurun huzuruna çıkarak ona hediyeler verdiler⁷⁵. Benzer şekilde valiler de Timur'un her geçtiği durakta bağlılıklarını bildirmek için huzuruna geldiler⁷⁶. Bu arada Giorgi de Timur'a hediyeler göndererek kendisini affettirmek için harekete geçti. Ancak, Timur onun bu hareketini makul görmedi. Çünkü, önce huzuruna gelmiş olması gerektiğini bildirerek onun göndermiş olduğu hediyeleri reddetti⁷⁷. Bunun üzerine, Giorgi yeni hediyeler gönderdi ve Timur'dan merhamet buyurarak teminatı evvelâ aldıktan sonra huzura gelen Mardin hükümdarı ve diğer emirler gibi kendisinin de sonradan gelmesine müsaade buyurmasını rica etti. Fakat Timur, onları reddetti ve elçilere, "Ona deyiniz ki; senin meselen diğerlerinin meselelerine benzemez, eğer cezadan kurtulmak istersen, hiç düşünmeden gel ve huzura geldiğinde eğer Allah yardımını yoldaş eder de Müslüman olursan, o zaman senin hakkında ne kadar çok lütuf ve ihsan edildiğini âlem görür ve işitir. Eğer Tanrıdan tevfik bulmazsan sana yapacağım hiçbir şey yoktur, çünkü Cenabı Hak buyuruyor, sana yalnız cizye tarh ederim. Malın, ırzın, kadın ve çocukların masun kalır. Sana izaz ve ikram ederim ve memleketini yine senin uhdede bırakırım. Eğer badema bir mazeret gösterirsen hiç kabul edilmez" dedi. Elçiler döndükten ve bunun üzerinden birkaç gün geçtikten sonra, Timur'a, onların ekinlerinin yetiştiğini mahsulât alınacağı zaman geldiği halde vakit kazanmak ve kuvvetleşmek için henüz mahsulât toplamadıklarını bahane ettiklerini söylediler. Bunun üzerine Timur, Emirzade Şeyh Nureddin Bahadırı ılgar yolu ile o memleketlere yönelme ile onları dağıtarak mahsulâtı askerlere toplatmasını emretti. Bunun üzerine Kral direnmeksizin geri çekildi⁷⁸.

Bu arada Timurlu emirleri Gürcistan'ın köyleri ve kasabaları üzerinde akınlarda bulduktan sonra kampa geri döndükleri zaman, iki derin vadinin ortasında bir plato üstünde neredeyse gökyüzüne degecek kadar yüksek bir dağın olduğunu Timur'a rapor ettiler. Dağın güneyi o kadar yüksek ve diğerlerinden o kadar sarpı ki halat ya da bir merdiven vasıtasıyla, dağın tepesine ulaşmak imkansızdı. Ancak dağ dar, dolambaçlı bir yola sahipti ve onun vadisinin çevresi büyüklük açısından bir ordunun kamp yapmasına müsait değildi⁷⁹. Bu dağın tepesinde yapılmış olan kalenin etrafı yüz elli gez yüksekliğinde taşla örülmüştü; yolları pek sarp, dar, karışık ve kalenin etrafı dağlık ve kayalıktı. Kalenin içinde su hazineleri, zahire ambarları vardı, fakat kalenin haricinde su

⁷⁵N. Berdzenişvili, S. Canaşaia, *a. g. e.*, s.200; Allen, *a. g. e.*, s.125.

⁷⁶Hvandmîr, *a. g. e.*, s. 516.

⁷⁷Roemer, *a. g. m.*, s. 79

⁷⁸Allen, *a. g. e.*, s. 125; Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 333; Yezdî, *a. g. e.*, s. 371-372.

⁷⁹Hvandmîr, *a. g. e.*, s. 517

bulunmuyordu⁸⁰. Ayrıca kalenin üç tarafı çok yüksek uçurumlarla çevriliydi; bu yüzden, kalenin kapısına yaklaşmak çok zordu. Kaleye girmek için yapılmış olan köprü istenildiği zaman kaldırılabilirdi; bu sebeple, bu köprü kaldırıldığı zaman oraya yaklaşmak mümkün değildi⁸¹.

Gürcülerin bir çoğu buradaki kalenin içine sığınmışlardı ve bir barış yapma isteğiyle orada bulunmaktaydılar. Onların kale kumandanı Zaal adında biri idi. Gürcüler bu kalede o kadar çok stokta bulunmuşlardı ki, kale sadece uzun bir kuşatma sonucu alınabilirdi. Bu haberleri işittikten sonra Emir Timur, Kurtin denilen bu kaleyi fethetmeye karar verdi. Ancak bu karar bir çok kişiyi şaşkına çevirdi. Çünkü böyle büyük bir ordu ile kalenin yanında kamp kurmak mümkün değildi. Diğer taraftan küçük bir ordu ile de kalenin sahip olduğu stoklar göz önüne alındığında orada beklemek akıllıca değildi. Bütün bunlara rağmen, Timur 14 Muharrem 806 (3 Ağustos 1403) Cuma günü Kurtin'in dışına ulaştı. Kurtin önlerine gelen Timur bu kaleyi kuşatma altına aldı; kaleye karşı mancınık ve arradeler kuruldu. Bunların yanında kara buğrular yapılarak tertibe koyuldu. Timurlu ordusu burada taş ve ok atarak Gürcüler ile savaşmaya başladı. Aynı zamanda Timur, bu zapt edilmesi güç kaleye karşı iki üç siperin yapılmasını Emir Şah Melik ve diğer emirlere emretti. Eğer, bu kale zorla alınamazsa askerlerin bir grubu burada bekleyerek kuşatmayı sürdürecekti⁸². Kalenin güneyinde öyle kaypak ve yüksek bir taş vardı ki onun üzerine çıkmak kimsenin aklından bile geçmezdi. Gürcüler kalenin içinden bunun üzerine merdivenler kurarak ipler atmışlardı, oraya çıkmak istedikleri vakit o merdiven ve iplerle çıkarlardı. Bir haftalık savaşlar ve hafif çatışmalardan sonra, dağlara tırmanmada eşsiz olan Merkit kabilesinden Begchik adındaki bir asker, her nasılsa bir hile ile o taşın üzerine çıkarak kalenin içine girdi. Gürcülerin bir keçisini yakalayarak, onu taşın üzerine çıkardı. Orada onu öldürüp, bir nişan olarak bıraktı. Gürcüler'in bundan haberi olmadı. Ertesi günü olayı Timur'a anlattılar. Bunun üzerine Timur, Merkitler'den bir takımın, her ne yapıp yapıp o taşın üzerine çıkmalarını, onu ele geçirmelerini ve düşmanların öteki taraftan attıkları ipi keserek merdivenleri çekmelerini emretti. Bu teklife karşı Merkitler, "onun üzerine gidebilmek için elli gez uzunluğunda bir kement atmak lâzımdır, fakat o taşın üzerinde bir ağaç görünüyor; bu güzel bir tesadüftür, o ağaca bir kement atmak mümkündür. Eğer, kement ağaca sarılır ve bağlanırsa o zaman taşın üzerine çıkmak hasıl olur" dediler. Bunun tecrübesini yaptılar ve bir kement attılar;

⁸⁰Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 334.

⁸¹Arabşah, *a. g. e.*, s.206.

⁸²Hvandmîr, *a. g. e.*, s. 517; Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 335.

kement iyi bir tesadüf eseri olarak, istedikleri gibi ağaca takıldı. Nihayet ipi ağaca bağladılar. Bundan sonra Emir Timur, Merkitler'den dört kişinin önce ipi kesip merdivenleri çekmelerini, sonrada tam emniyetle Merkitler'den külliye'li bir fırkanın yukarı çıkmasını emretti. Bu emir yerine getirildi⁸³.

Diğer taraftan, Gürcüler de kaleye girişi sağlayan köprüyü kaldırdıkları için, kalede kuşatmaya karşı güvenliklerini sağladılar. Çünkü, bu şekilde kuşatma altına alınan kaleye karşı küçük oklarla saldırmanın bir faydası yoktu. Gürcüler, aynı zamanda gerekli olduğu zaman kaleden köprüyü indirmekte ve işleri hallettikten sonra da tekrar kaleye dönmekteydiler⁸⁴. Bu arada Timur'un ordusunda bulunan Pir Muhammed, onlara karşı cesurca saldırıya geçince, Timurlu gazilerin bir grubu da onu takip etti. Pir Muhammed, köprüye yönelerek iperini kesti ve köprüyü ele geçirdi. Gürcüler ise, bu saldırı karşısında köprüyü kaldıramadıkları için kalenin içerisine çekilerek kapıyı kapattılar. Ardından da, yağmur gibi ok ve taş atarak Pir Muhammed'i birçok yerinden yaraladılar⁸⁵. Bu sırada Emir Timur ata binerek gazilerin bir grubu ile kalenin eteklerine geldi ve askerlerine kaleye saldırmalarını emretti. Kurtun'in Gürcüleri bu karışıklıkları içerisinde, bu adamları nasıl püskürteceklerini ve ovaya uzanan dağ burnundan gelenlerin üstesinden nasıl geleceklerini bilemediler. Şiddetli bir şekilde süren savaşın sonucunda, gaziler Gürcüler üzerinde zafer kazandı ve kale alındı. Kale kumandanı Zaal ele geçirilerek öldürüldü. Bunun yanında, Gürcülerin kadın ve çocukları esir edilerek kiliseleri tahrip edildi. Emir Timur, dağın tepesine gitmiş olan bütün savaşçılar ile Begchik'i, altın, kemer, hil'at, kılıç ve diğer hediyeler ile ödüllendirdi⁸⁶. Gürcüler için bu kale ve mağara İbn Arabşah'ın deyişiyle Gürcü kalelerinin dağlardaki iki gözü gibi idi. Bu gözlerin onlardan alınması ile onların kemikleri kırılmış ve artık onlar için kurtuluş umudu olmadığını göstermişti. Bunun yanında bu zafer Emir Timur'a Gürcü memleketlerini tamamıyla fethedeceği umudunu verdi⁸⁷. Timurlu tarihçi Şerafeddin Ali Yezdî ise bu fetihten sonra Gazneli Mahmud Sebüktekin'in gazvesinin Timur'un kazanmış olduğu bu zaferlerin yanında sönük kaldığını belirtmiştir⁸⁸.

Timur, bu fethin ardından Abhaza için yola çıktı. Emir Şeyh Nureddin ve Emirşah Melik, öncü bir grup olarak ileri gönderildi ve onlar da Gürcülerin bir çoğunu kılıçtan

⁸³Nizamüddin Şâmî, *a. g. e.*, s. 336.

⁸⁴Arabşah, *a. g. e.*, s. 206.

⁸⁵Arabşah, *a. g. e.*, s. 207.

⁸⁶Mîrhvand, *a. g. e.*, s. 552; Hvandmîr, *a. g. e.*, s. 517-518.

⁸⁷Arabşah, *a. g. e.*, s. 209.

⁸⁸Yezdî, *a. g. e.*, s. 377.

geçirerek bölgeye akın ettiler. Kral Giorgi durumu öğrendiği zaman, Timur'un Abhaza'ya girmesi halinde, bölgede canlı tek bir hristiyanın kalmayacağını anladığından vergi ve haraç vermeyi kabul etti. Ayrıca af edilmek için yalvararak hediye ve mektuplarla elçiler gönderdi. Emir Timur, başta onun ricasını kabul etmeyi reddetti. Fakat, ulemanın büyük emirlerin tesiriyle, o, eğer vergi vermeyi kabul ederse onların topraklarına tecavüz etmenin meşru olmadığını söylemeleri üzerine, Timur Şirvan hâkimi Şeyh İbrahim'e “Senin hatırın için ben Giorgi'nin suçlarını affettim” diyerek onu affetti⁸⁹.

Daha sonra bu durumu bildirmeleri için Giorgi'nin elçilerinin ayrılmasına izin verildi. Elçiler, birkaç gün sonra hediye olarak on sekiz miskal ağırlığında bir yakut, çeşitli kaplar, kırystal vazolar, altın ve gümüş nesnelere, bir çok değerli kumaşlar, bin at ve Timur'un adına darb edilmiş olan bin eşrefi ile geri döndüler. Emir Timur, onlara hil'atlar vererek geri çekilmeleri için izin verdi. Timur'un bu seferi sonucunda, Algeti üzerinde Bintvisi'nin şimdiye kadar zapt edilemeyen kaleleri on günlük bir kuşatmadan sonra alındı. Timurlu tarihçilere göre yedi yüz kasaba ve köy Giorgi boyun eğdiğini bildirene kadar harap edildi. Timur, 1403 kışını bu bölgede geçirdikten sonra, 1404'te orayı terk etti ve Baylakan şehrini yeniden inşa etmeyi düşünerek, Arran Karabağ'a doğru yöneldi⁹⁰.

Timur, 1404 yılı sonlarında bütün Azerbaycan'ı, İstanbul'a kadar Irak-ı Acem, Arran, Mugan, Gürcistan, İskenderiye ve Nil'e kadar Şam diyarını Miranşah'ın oğlu Mirza Ömer'e tefviz etti. Bunlara ek olarak, Şirvanşah İbrahim ile Gürcü kralı Köstendil gibi mahalli begler de onun buyruğunda bulunacaklardı⁹¹.

1387 ile 1403 yılları arasında, Timur 6 defa Gürcistan'a girmiş ve onu, uzun bir zaman için tâkatsız bir hale getirmiştir. Çünkü Gürcüler tarihleri boyunca pek çok saldırılar görmüşlerdi. Ancak XIV. yüzyıl sonlarındaki gibisi hiçbir zaman başlarına gelmemişti. Daha sonra Timur imparatorluğunun sukutu üzerine, Bagrat oğullarından I. Aleksandr zamanında (1412-1442) Gürcistan millî vahdetini yeniden elde etmeğe muvaffak olmuşsa da, bu vahdet uzun müddet devam edememiştir. Halk birçok bölgeleri tamamiyle terk etmiş, iktisâdi hayat altüst olmuş ve devlet hazinesi boş kalmıştır. Bunun sonucunda Gürcistan üç kırallığa ve 5. beyliğe ayrılmıştır⁹².

Sonuç olarak Timur Gürcistan'a gaza amacıyla seferler düzenlemiş ve Gürcüleri

⁸⁹Hvandmîr, *a. g. e.*, s. 517-518.

⁹⁰Hvandmîr, *a. g. e.*, s. 519; Allen, *a. g. e.*, s.125; Kafalı, *a. g. m.*, s. 345.

⁹¹İsmail Aka, *Şahrüh*, s. 28.

⁹²Bala, *a. g. m.*, s. 841; N. Berdzenişvili, S. Canaşia, *a. g. e.*, s. 202.

her seferinde sindirmiştir. Ancak, onun Gürcistan'dan ayrılmasından sonra ona boyun eğmiş olan Gürcü liderleri tekrar baş kaldırmışlar ve Timur'a verdikleri sözü tutmamışlardır. Timur bu durumu öğrendiğinde tekrar Gürcistan üzerine yürümüştür. Fakat Gürcüler, Timur'un her seferinde bu tutumlarını sürdürmüşlerdir. Timur ise Gürcistan'a düzenlediği seferlerinde Müslüman olan Gürcüleri serbest bırakmış ve onları bu davranışlarından dolayı çeşitli şekillerde ödüllendirmiştir. Bu durumda onun Gürcistan'a karşı yapmış olduğu seferlerde gaza amacının ne derecede samimî olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

- AKA, İsmail, *Timur ve Devleti*, Ankara 1991.
- AKA, İsmail, *Mirza Şahrüh ve Zamanı*, Ankara 1994.
- ALLEN, W. E. D., *A History of The Georgian People*, London 1971.
- BALA, Mirza, "Gürcistan", *İA*, c. IV, Eskişehir 1997.
- BERDZENİŞVİLİ, N-CANAŞİA. S, *Gürcüstan Tarihi (Başlangıçtan 19. Yüzyıla Kadar)*, Türkçeye Çev. Hayri Hayrioğlu, İstanbul 1997.
- BROSSET, M., *Histoire De la Georgie*, Par. I., S. Petersbourg 1849.
- BROSSET, Marie Felicite, *Gürcistan Tarihi*, Çev. Hrand D. Andreasyan, Notlar ve Yayına Haz. Erdoğan Merçil, Ankara 2003.
- CLAVİJO, *Embassy to Tamerlane*, Translated from the Spanish by Guy Le Strange, London 1994.
- GÜL, Muammer, "XIII-XV. Yüzyıllarda Anadolu Türkleri ile Trabzon İmparatorluğu Arasındaki İlişkiler", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2, Elazığ 2003.
- GÜL, Muammer, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Moğol Hakimiyeti*, İstanbul 20005.
- HAİDER, Mansure, "Timurlular Devletinde Hâkimiyet Anlayışı (XIV-XV. Yüzyıllar)", Çev. Ekrem Memiş, *Türk Kültürü*, Sayı : 258. 1984.
- HVANDMİR, *Habibü's-Siyer*, yay. Celâleddin-i Humayî, IV. Tahran 1333.
- İBN ARABŞAH, *Acaibü'l-Makdur fi Ahbar Teymur*, Farsça Terc. Muhammed Ali Necati, Tahran 1339.
- KAFALI, Mustafa, "Timur", *İA*, XIII/I, Eskişehir 1997.
- K'ART'LİS C'XOVREBA, *The Georgian Royal Annals and Their Medieval Armenian Adaptation*, Edited by Stephan H. Rapp, Jr. Vol. I, New York 1998.
- MİRCAFERİ, Hüseyin, *Tarih-i Timuriyân ve Türkmenân*, İsfahan 1375.
- MİRHVAND, *Ravzatu's-Safa*, VI, Tahran 1349.
- MİNORSKY, V, "Tiflis", *İA*, XII/I, Eskişehir 1997.

NİZAMÜDDİN Şâmî, *Zafernâme*, Çev. Necati Lugal, Ankara 1987.

ROEMER, H.R. "Timur in Iran", *CHI*, VI, Cambridge 1993.

ŞEREFEDDİN Ali-İ Yezdî, *Zafernâme*, yay. Muhammed Abbasî, I, Tahran 1336.

